

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet, Politiavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

DERES REF.:

VÅR REF.:

2018/00515-001 AGR/ggr
34

DATO:

05.04.2018

JURISDIKSJON I STRAFFESAKER

Riksadvokaten finner det naturlig å orientere departementet om vår vurdering av hvorvidt påtalemyndigheten bør ta initiativ til gjenåpning av tidligere dommer etter en høyesterettsavgjørelse om jurisdiksjon som fraviker tidligere underrettspraksis. I tillegg foreslås en lovendring om jurisdiksjon for korrupsjon begått av nordmenn i utlandet, samt at det vurderes å utrede om jurisdiksjonsbestemmelsene bør endres.

Jurisdiksjon ved fortsatte forbrytelser:

Høyesterett avsa 21. desember 2017 dom i en sak hvor spørsmålet var om en utlending kunne dømmes i Norge for en fortsatt forbrytelse (familievold) som var påbegynt i Jemen, der det måtte legges til grunn at forholdet ikke var straffbart, og som fortsatte i Norge etter at familien flyttet hit (HR-2017-2429-A). Mishandlingen pågikk i flere år i begge land.

Tidligere teori, bl.a. Andenæs, Bratholm og Røstad, har vært samstemt om at hele handlingen anses som begått i Norge hvis en del av en fortsatt forbrytelse er begått her i landet. Hele handlingen anses da som begått "i Norge" etter straffeloven § 4 første ledd (og "i riket" etter straffeloven av 1902 § 12 første ledd). Men teorien har ikke begrunnet eller drøftet standpunktet nærmere, jf. nevnte dom avsnitt 13. Høyesterett kom til et annet resultat enn det som er lagt til grunn i teorien, og vektla hensynet til forutberegnelighet (avsnitt 16-17), som har en side til lovskravet og forbudet mot tilbakevirkende kraft (avsnitt 18). I avsnitt 19 tok førstvoterende en viktig reservasjon:

"Jeg tar imidlertid ikke stilling til om det på generelt grunnlag må gjelde et krav om dobbel straffbarhet i alle saker hvor det er spørsmål om å anvende norsk strafferett på en fortsatt forbrytelse. For meg er det tilstrekkelig å konstatere at det må gjøres der rettssikkerhetshensyn gjør seg gjeldende med slik tyngde som her."

Reservasjonen innebærer at påtalemyndigheten legger til grunn at vi har norsk jurisdiksjon for hele forholdet når kun mindre deler av et fortsatt forhold er begått i utlandet, som vold eller seksuelle overgrep som hovedsakelig har skjedd i Norge, men også i utlandet, f.eks. under ferier.

Det foreligger flere lagmannsrettsdommer hvor det – i tråd med teorien – er lagt til grunn norsk jurisdiksjon for fortsatte forbrytelser som delvis er begått i utlandet og delvis i Norge, jf. høyesterettsdommens avsnitt 14. Riksadvokaten har vurdert om påtalemyndigheten av eget tiltak bør gjennomgå tidligere dommer og begjære gjenåpning til gunst for domfelte der det er avsagt dommer som vurderes å være i strid med Høyesteretts siste avgjørelse. En har kommet til at en ikke tar initiativ til en slik gjennomgang, men riksadvokaten vil slutte seg til eventuelle gjenåpningsbegjæringer fra domfelte dersom en anser at dommen er i strid med Høyesteretts avgjørelse. Etter det riksadvokaten kjenner til har det så langt ikke blitt fremsatt noen gjenåpningsbegjæringer i kjølvannet av Høyesteretts avgjørelse. Det antas at norske forsvarere vil ha oppmerksomhet mot problemstillingen.

Ved avgjørelsen om ikke å foreta en gjennomgang av sakene fra påtalemyndighetens side, har riksadvokaten lagt vekt på at Høyesterett ikke har lagt til grunn at det kreves dobbel straffbarhet i alle saker, jf. reservasjonen i avsnitt 19. Og selv om det skulle være åpenbart at vi etter Høyesteretts dom ikke ville hatt norsk jurisdiksjon for den utenlandske delen, vil vi likevel ha jurisdiksjon hvis forholdet også var straffbart i gjerningslandet, som i tilfelle måtte vært søkt avklart før en eventuelt begjærte gjenåpning. Videre vil ikke nødvendigvis straffutmålingen bli vesentlig mildere selv om dommen innskrenkes til å omfatte det som er skjedd i Norge, bl.a. fordi fornærmedes sårbarhet pga den tidligere handlingen i utlandet vil være et skjerpene moment, jf. høyesterettsdommens avsnitt 22. Det finnes dessuten ingen oversikt over aktuelle dommer, da statistikken er basert på lovbruddskategorier – ikke jurisdiksjonsgrunnlag.

Som nevnt synes det riktig å orientere departementet om denne konklusjonen.

Jurisdiksjon for korrupsjon begått av nordmenn i utlandet:

Etter OECDs anti-korrupsjonskonvensjon (Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, 21 November 1997) artikkel 4 nr. 2 plikter statene å etablere jurisdiksjon for visse former for korrupsjon begått av egne borgere i utlandet, dersom det er rettslig adgang etter nasjonale regler til å etablere slik jurisdiksjon.

I forbindelse med ratifikasjon av konvensjonen og innføring av korrupsjonsbestemmelser i 2003 påpekte departementet at straffeloven av 1902 § 12 nr. 3 a), som gjaldt jurisdiksjon for handlinger begått i utlandet av nordmenn og personer hjemmehørende i Norge, allerede viste til straffeloven kapittel 26, hvor bestemmelsene om korrupsjon og påvirkningshandel ble plassert (§§ 276 a, b og c). Det var dermed norsk jurisdiksjon ved mistanke om slike handlinger. Departementet påpekte videre at det kunne tenkes tilfeller som ikke ble fanget opp av § 12 nr. 3 a) og som etter konvensjonen var forutsatt pådømt i Norge, f.eks. at en norsk tjenestemann som verken er norsk borger eller hjemmehørende i Norge, lar seg bestikke i utlandet. En henvisning til §§ 276 a, b og c ble derfor tilføyd i § 12 nr. 4 a), som gjaldt jurisdiksjon for handlinger begått av utlending i utlandet (Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) kap. 4.10).

Straffeloven av 2005 § 5 inneholder ingen tilsvarende regel om jurisdiksjon for korrupsjon/påvirkningshandel begått i utlandet av nordmenn og personer hjemmehørende i Norge, idet oppregningen i § 5 første ledd ikke inneholder noen henvisning til de aktuelle straffebudene (§§ 387 – 389). I disse sakene vil straffbarheten bero på om handlingen er straffbar i gjerningslandet, jf. § 5 første ledd nr. 1. Dette er neppe i tråd med konvensjonens artikkel 4 nr. 2.

2005-loven § 5 inneholder heller ingen bestemmelse tilsvarende § 12 nr. 4 a) om korrupsjon begått i utlandet av utlending. Vi har altså ikke jurisdiksjon i situasjoner som beskrevet i eksempelet fra forarbeidene (om norsk tjenestemann som ikke er norsk borger eller

hjemmehørende her). Konvensjonen oppstiller riktignok ikke krav om jurisdiksjon for andre enn egne statsborgere. Men som påpekt i forarbeidene, kan det reises spørsmål om de nye jurisdiksjonsbestemmelsene er i tråd med konvensjonens forutsetninger på dette punktet.

Endringen i straffeloven av 1902 § 12 og ratifikasjonen av OECDs konvensjon skjedde i 2003, før den nye straffeloven ble vedtatt og etter at forslaget til de nye jurisdiksjonsreglene var utarbeidet. Formentlig har man ved den senere vedtakelsen av ny straffelov oversett at de nye jurisdiksjonsbestemmelsene neppe oppfyller konvensjonsforpliktelsene. Riksadvokaten foreslår følgelig at det vurderes en endring av straffeloven § 5.

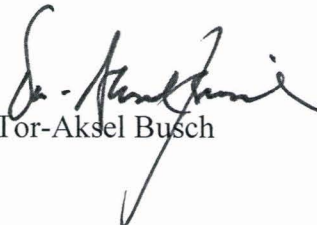
Spørsmål om revisjon av jurisdiksjonsbestemmelsene:

Etter riksadvokatens syn bør det vurderes en utredning av spørsmålet om flere handlinger som helt eller delvis er begått i utlandet bør være underlagt norsk jurisdiksjon uavhengig av om forholdet er straffbart i den aktuelle staten, eller om det eventuelt bør oppstilles lavere krav til dokumentasjon for at handlingen var straffbar i den aktuelle staten enn det som følger av forarbeidene til straffeloven og Høyesteretts dom av 10. desember 2017 (HR-2017-1947-A).

Spørsmålet om jurisdiksjon for handlinger som helt eller delvis er begått i utlandet er oftere aktuelt i dag enn tidligere, dels som en følge av stadig større mobilitet over landegrensene og dels fordi en langt større andel av lovbruddene som er begått i utlandet krever dobbel straffbarhet etter straffeloven av 2005 enn det som var tilfelle etter straffeloven av 1902.

Det kan i praksis være svært vanskelig å få avklart om det foreligger dobbel straffbarhet, som HR-2017-2429-A er et eksempel på: Det fremgår av avsnitt 11 at aktor og forsvarer var enige om at mishandlingen ikke var straffbar i Jemen, men situasjonen var at det ikke lot seg bringe på det rene om mishandlingen var straffbar i dette landet. Også HR-2017-1947-A er illustrerende for vansker som kan oppstå med å få avklart med tilstrekkelig sikkerhet om handlingen er straffbar i den andre staten, jf. særlig avsnitt 27 flg. Det var i dette tilfellet mulig å innhente informasjon om reglene i den aktuelle staten – De Forente Arabiske Emirater – men det viste seg likevel vanskelig å komme til bunns i spørsmålet om uaktsom hvitvasking var straffbart der. Vanskene med å avklare om forholdet er straffbart i den andre staten vil i praksis medføre at saker ikke kan irettesføres i Norge grunnet uklarhet om spørsmålet om dobbel straffbarhet. Dette aktualiserer spørsmålet om det er behov for enten å utvide lovbruddskategoriene som er underlagt norsk jurisdiksjon etter straffeloven § 5 eller å senke kravene til dokumentasjon for dobbel straffbarhet etter § 5 første ledd nr. 1.

Debatten om mulig straffansvar for foreldre som sender sine barn til såkalte "Koran-skoler" i andre land, dersom barna utsettes for mishandling der, reiser bl.a. spørsmål om jurisdiksjon for foreldrenes eventuelle medvirkning til mishandlingen. Dersom det besluttes en utredning av jurisdiksjonsreglene, bør mandatet etter riksadvokatens syn også omfatte slike saker.

Tor-Aksel Busch

Anne Grøstad
førstestatsadvokat